

liter vixit, quam laudabiles fuerint exsequiæ, quam celebres personæ interfuerint sepulturæ, epistola illa, quam te rogante de ejus excessu edidi, scire cupientibus plenius ostendet. Denique o felicem te, felicem quoque et me, quibus datum sit et vivo et mortuo ministrare, quorum manibus pretiosa jam exanimato corpori sunt infusa balsama! Nunc quod optandum restat, utinam nostri memor sit, et pro nobis oret qui nobiscum orare consueverat, ut ejus convictu gavisi sumus, orationibus fulciamur! Et quidem si hunc bene novi, ita ut nunc est æternis immistus gaudiis, sui nominis officium implere non

desinit. Nam qui nobiscum adhuc positus principum celsitudini pro subditis suggerebat, nunc quoque pro devotis et supplicibus conspectui divinitatis suggerendo Sugerius assistit. Si enim, cum adhuc mole premeretur corporis, tantam pro fratribus gerebat sollicitudinem; quid nunc agere credendus est, quando carnis ruptis vinculis ad plenam libertatem perductus evasit? Haud dubium quin illius modo preces Dominus clementer admittat, qui Domini præcepta et attente audivit et diligenter implevit.

SANDIONYSIIANI CONVENTUS

EPISTOLA ENCYCLICA

DE MORTE SUGERII ABBATIS.

ACCEDIT CARMEN IN EJUS OBITU AUCTORE GUILLELMO MONACHO EJUSDEM COENOBII.

(Dom FÉLIBI N, *Hist. de l'abbaye de Saint-Denys*, Preuves, p. cci.)

Omnibus fidelibus ubique in Christo constitutis, humilis Beati Dionysii conventus salutem, et pro ea quæ in præsentī postulatur, æternam in cælis consequi consolationem. Reverendissimi, et piæ recordationis Sugerii abbatis gloriosum de hoc mundo transitum sanctæ unanimitati vestræ dignum duximus intimare: ut in dolore, quo inæstimabiliter consternati sumus, a charitate vestra remedium aliquod solatii reportemus. Quia enim unius capitis omnes simul et singuli membra sumus, constat quia mutuae compassionis invicem debitores existimus. Itaque licet memoratus, et omnibus sæculis memorandus Pater pro singulari sapientia, pro strenuitate et industria sua orbi pene universo innotuerit, tamen quod ad nos attinet solliciti sumus, ne immensis tanti Patris beneficiis et meritis ingrati et immemores appareamus. Non quod omnia egregia ejus facta vel laudes hac brevi scedula plene possimus comprehendere, quippe quibus explicandis non parvo volumine, vel mediocri ingenio opus sit. Nimirum cum et fama minor meritis, et laus virtutibus impar existat. Quis enim ejus vitam digno possit efferre præconio? Quis illius a juventute magnanimitatem, et tam in rebus ecclesiasticis quam et sæcularibus satis possit mirari prudentiam? Cujus circa divinum cultum vigilantiam, circa Ecclesiæ ornatum instantiam, nemo sufficienter referet. Cui præcipua semper fuit intentio vel studium, ut nobile beati Dionysii monasterium omni gloria et honore attolleret, religiose ordinaret, et ecclesiam redditibus opulentam, ædificiis ampliolem, ornamentis decoratam redderet. Cujus rei luce clariora exstant indicia, usque in finem sæculi permansura.

Unde nunc veraciter et secure Domino decantare potest: *Domine, dilexi decorem domus tuæ, et locum habitationis gloriæ tuæ* (Psal. xxv, 8). Acumen ingenii, linguæ nitor, litterarum scientia, dictandi scribendique peritia, simul et singulariter in eo resplendebant, ut vix aliquis sciret, quid horum in illo potissimum emereret. Cum id magis in illo mirabile videri posset, quod non lente, non anxie, sed eadem pene qua loquebatur celeritate scribebat. In ipso non solum naturalis memoriæ felicitas vigeat, sed et ars summa [ad] comprehendenda quæ opus essent et custodienda: adeo ut quæcunque egregie dicta vel audisset aliquando, vel ipse dixisset, loco et tempore in promptu haberet. In quo sobrietas adeo vigit, ut nemo discerneret utrum ante cibum, an cibo sumpto, magis esset sobrius. Cæterum ut multa breviter comprehendantur, quantæ virtutis vel opinionis vir iste in toto regno habitus sit, una hæc res testis exstitit, quod rex Ludovicus Hierosolymam proficiscens, consilio pontificum et procerum expertæ illius fidei et solertiæ regnum specialiter regendum commisit. Quod ille duobus ferme annis juvante Deo ita administravit et rexit, ut principi reverso commissa sibi restitueret integra. Sed et summus pontifex Eugenius, quoties aliqua in regno graviora emersissent, cum ad ipsius audientiam fuissent perlata, istius probatæ discretionis sæpius terminanda remisit. Qui cum invitus et coactus consiliis regum interesset et principum, hoc, ut fatebatur, non sine magno mentis gravamine sustinebat, ut pupillis, ut viduis, ut quibuscunque pauperibus et injuriam sustinentibus opem ferret et præcipue, ut commissæ sibi

Ecclesiæ, vel cæteris in regno constitutis, apud principem in opportunitate subveniret. His itaque tantis ac talibus viri magnifici bonis in quemdam mentis excessum elati, semper eum optabamus superstitem, credidimus vita digniorem, et ideo plagam excepimus, quam vix ferre poterimus. Et quidem si pietati imperare possemus, lætandum nobis erat magis quod talem Patrem habuerimus, quam dolendum quod talem præmiserimus, quo nos quandoque secuturos non dubitamus. Non enim nolis ereptus est, sed periculis, nec tam vitam amisit, quam feliciter commutavit. Verum quia a conditione moriendi nemo excipitur, cum vir venerandus ea valetudine, qua et mortuus est, vexari cœpisset, Fratrum manibus sustentatus in conventum se deduci poposcit; ubi, post verba exhortationis, cum lacrymis et gemitu omnium pedibus provolutus, quia communis Domini iudicium formidabat, fratrum se iudicio humiliter exposuit: lacrymabiliter postulans, ut quod in eos deliquisset, vel egisset negligentius, respectu pietatis ei relaxarent. Quod fratres omnes maxima cum devotione, et copiosa lacrymarum effusione, gratissime fecerunt. Ipse quoque negligentiores quosque, qui pro quolibet reatu ligati cernebantur, cuicumque subjacissent sententiæ, ultro et clementissime absolvit, atque omnibus tam remotis quam præsentibus in gratiam rediit, ac pristinis eos officiis et gradibus restituit. Denique quantum in ipso fuit, multis precibus ut a cura pastoralis prorsus absolveretur, concupivit et petiit. Sed hujus petitionis assensum a fratribus extorquere nullatenus potuit. Post aliquantum vero temporis cum se morbo acrius videret fatigari, ut exitum suum imminere tam propria quam medicorum sententia intellexisset, familiares suos, domnum videlicet Suessionensem, Noviomensem et Silvanectensem, venerabiles ad se ascivit episcopos: quorum testimonio vel consilio domui suæ ipse diserneret, quorum munitus suffragiis tutius de hoc sæculo migraret. His quotidie assidentibus humiliter sibi nunc sigillatim, nunc simul omnibus quidquid conscientia metuebat, cum multis confitebatur lacrymis. His fidem integram frequentius exposuit, ab his quidquid sibi injunctum est devotus implevit, et ex eorum vicissim manibus per quindecim fere ante exitum suum dies sine intermissione Dominici corporis et sanguinis sacramenta suscepit. Sicque totus ad Dominum conversus, tam diebus quam noctibus psalmis vel sanctorum nominibus per ordinem invocandis sollicitus intendebat. Fratres quoque omnes indesinenter hortabatur paci studere, unitatem ante omnia servare: scandala, seditiones, vel schismata omni studio fugere, Ordinis conservationi et divino cultui, seu sanctorum venerationi diligenter monebat intendere. Transiit autem idem desiderabilis Pater, et pastor egregius, inter verba Dominicæ orationis et Symboli, die Idum Januarii, septuagesimo ætatis suæ anno, a susceptione autem monastici habitus

A fere sexagesimo, prælationis vero suæ vicesimo et nono anno. Transiit, inquam, plenus tam dierum quam virtutum, in cælo sanctis exsultantibus, in terra vero omnis sexus vel ætatis, omnis gradus vel ordinis fidelibus mœstis et plangentibus. Cujus sepulturæ et exequiis pro persona vel loci dignitate celeberrimis, Dei nutu interfuerunt sex episcopi venerabiles, et abbates seu alii religiosi viri quamplurimi: qui devotis orationibus Deo spiritum, terræ corpus solemniter commendarunt. Christianissimus quoque rex Ludovicus cum longius abesset, accepto obitus illius tristissimo nuntio, pro familiaritate et amore quem ad invicem diutius habuerant, negotiis omnibus intermissis, cum præcipuis regni optimatibus acceleravit exsequiis interesse: ubi et pietatis memor, et regie celsitudinis immemor, amarissime dum sepeliretur flere non destitit. Unum procul dubio constat, non potuisse scilicet illum non gloriose consummari, cujus tota vita præcesserat gloriosa. Unde divinitus provisum est, ut et transitum ejus Pontifices consecrarent, et sepulturam sua præsentia rex insigniret. Sed et sacri Templi magister cum non parva sui ordinis militia adfuit; qui precibus et lacrymis, vel quibus modis poterant, dilectam sibi animam Domino commendabant. Nos vero vitæ ipsius superstites, quod sine ipso solatium capiemus, qui solus consolari inærentes solebat, excitare lætitiâ, fugare mœstitudinem? Quomodo carere poterimus tanto vitæ comite, tanto curarum et laborum levamine? Quid boni sanitas habeat, languor ostendit. Plus sentimus quid habuerimus, postquam habere desinimus. Unus ipse erat nobis, in quo domestica sollicitudo residebat, et cura quiescebat publica. Unus nobis erat et domi solatio, et foris honori: verum ingrati de translato esse non debemus, quia quod natura communis erat persolvit, quod gratiæ singularis a Christo percepit. Quomodo autem unquam poterimus de ipso non cogitare, aut aliquando ejus reminisci sine lacrymis et dolore? Quamvis universorum gaudiis prosequendus sit, qui calcata morte coronam jam securitatis accepit. Poterimus unquam aut tanti non meminisse Patris, aut sine lacrymabili quadam meminisse gratia? Sed hæc nobis recordationes etsi dolores innovant, voluptatem tamen afferunt. Quem si lugere cœperimus, de salute fortassis minus sperare videbimur. Si lacrymas omnino continuerimus, impietatis et ingratitude non immerito arguemur. Cujus casum, quo nobis esset tolerabilior, nec præmeditari potuimus. Ita pavebat animus tale aliquid de illo cogitare, non quo conditionem ignoraremus, sed quia de illo nisi secunda omnia cogitare non didicissemus. Raptus est autem, ne malitia immutaret cor ejus, quoniam Deo placita erat anima illius. Dormivit in Domino, et appositus est ad patres suos, enutritus in senectute bona. Reversa est terra in terram suam, sed spiritus astra petivit, ab illo coronandus, et electorum numero sociandus, cui dum in carne esset ministravit, et fide militavit integra.

Dum meriti morumque viri, vitæque recordor,
 Utpote virtutum conscius atque memor :
 Ipse licet sileam, quamvis mihi nota recondam,
 In lucem tamen hæc efferet una dies.
 Hæc natura boni : vis hæc non posse latere,
 In medium veniunt quæ latuere diu.
 Vivendi formam merito mortalibus illum
 Æstimo directum cœlitus, atque datum.
 Ingentes animos in tali corpore miror,
 Et bona tot claudi tantaque vase brevi.
 Sed satis hoc uno voluit natura probare,
 Virtutem quavis sub cute posse tegi.
 Tullius ore, Cato meritis et pectore Cæsar,
 Consilio reges, regna regebat ope.

A Quodque Cato Romæ, quod Scipio præstitit olim,
 Hoc solus patrio præstitit iste solo.
 Quas laudes tibi, quos titulos, qualesve triumphos,
 Abba Pater, poterit grex resonare tuus?
 Optime Suger, quid respectu meritorum
 Dicetur dignum? laus erit ista brevis.
 Sed cœlum tibi pro meritis applaudit, et orbis,
 Et celebrat laudes Gallia tota tuas.
 Arrisere tibi nascenti sidera septem,
 Prospectusque fuit visque salubris eis.
 Thesauros tibi larga suos natura paravit,
 Expanditque tibi philosophia sinus.
 Nec tibi successus lætos fortuna negavit.
 Fata dedere boni quidquid habere solent.

SUGERII

ABBATIS S. DIONYSII

LIBER

DE REBUS IN ADMINISTRATIONE SUA GESTIS,

IN QUO

Multa ad Historiam Ludovici Grossi et Ludovici Junioris pertinentia adnotantur.

(DUCHESNE, script. rer. Franc., t. IV, p. 331, ex codice ms. monasterii S. Dionysii (63).)

CAPUT PRIMUM

Anno administrationis nostræ vicesimo tertio, cum in capitulo generali quadam die conferendo cum fratribus nostris tam de hominibus quam de privatis negotiis consederemus, iidem charissimi fratres et filii obnixè in charitate supplicare cœperunt, ne fructum tanti laboris nostri præteriri silentio sustinerem : quia potius ea, quæ larga Dei omnipotentis munificentia contulerat huic ecclesiæ prælationis nostræ tempore incrementa, tam in novarum acquisitione, quam in amissarum recuperatione, emendarum etiam possessionum multiplicatione, ædificiorum constitutione, auri, argenti et pretiosissimarum gemmarum, necnon et optimorum palliorum repositione, calamo et atramento posteritati memoriæ reservare : ex hoc uno duo nobis repromittentes, tali notitia fratrum succedentium omnium jugem orationum pro salute animæ nostræ mereri instantiam, et circa Ecclesiæ Dei cultum hoc exemplo eorum excitare bene zelantem sollicitudinem. Nos igitur tam devote, quam devotis et rationabilibus

B eorum petitionibus assensum exhibentes, nullo inanis gloriæ appetitu, nullam laudis humanæ aut retributionis transitorie exigendo retributionem : ne post decessum nostrum quacunque aut cujuscunque defraudatione, redditibus Ecclesia minuat, ne copiosa, quæ tempore administrationis nostræ larga Dei munificentia contulit, silentio malis successoribus depereant, incrementa, sicut a corpore ecclesiæ beatissimorum martyrum Dionysii, Rustici et Eleutherii, quæ nos quam dulcissime a mamilla usque in senectam fovit de ædificiorum institutione, et thesaurorum augmentatione, loco suo incipere dignum duximus ; ita etiam a castello suo, videlicet prima ejus sede, et in vicinia circumquaque de reddituum augmentatione, tam præsentium quam futurorum notitiæ significare, honestum et utile proposuimus. Erat itaque ministerium illud ejusdem castri, quod vulgo dicitur theloneum, et cambiatio, constans sexaginta solid. unaquaque hebdomada. Sed Ursellus Judæus de Montemaurenciaco in vadimonio de his decem habebat, cum villa illa quæ dicitur Moli-

C similis esse, stylus etiam a Sugerii stylo penitus discrepans facile revincit.

(63) Quædam exemplaria libri hujus auctorem inscribunt Guillelmum monachum, qui Sugerii abbatis sui Gesta nomine ipsius composuerit. Quod vero